

Nota edytorska

Podstawą edycji dokumentu jest oryginał zachowany w zbiorze ARG. Jeśli dane świadectwo jest w kilku egzemplarzach, podstawą wydania jest egzemplarz najbardziej czytelny. W wypadku dwu- lub trójjęzycznych obwieszczeń jako podstawę przyjmowano wersję polską, a w przypisach podawano ewentualnie różnice między poszczególnymi wersjami. W sytuacji występowania większych uszkodzeń do rekonstrukcji tekstu wykorzystywano wszystkie dostępne egzemplarze. W nielicznych wypadkach zniszczone i niekompletne dokumenty odtworzono na podstawie egzemplarzy zachowanych w innych kolekcjach archiwalnych: w „II Roczniku Rady Starszych w Częstochowie”, sprawozdaniu Komitetu Pomocy Uchodźcom i Biednym przy RŻ we Włoszczowie oraz raporcie Artura Reinberga dotyczącym ŻSS ubytki uzupełniono według egzemplarzy znalezionych w innych zbiorach AŻIH. Uzupełnienie treści pamiętnika z Głowna okazało się możliwe dzięki wykonanemu już po wojnie w ŻIH odpisowi maszynowemu, gdyż część relacji oryginalnej zaginęła. Odpisy powojenne okazały się także pomocne w odczytaniu fragmentów niektórych dokumentów. W momencie ich wykonywania dokumenty ARG mogły być w lepszym stanie technicznym niż obecnie.

Uzupełnienia tekstów na podstawie dokumentów spoza ARG umieszczono w nawiasach kwadratowych. Tak samo w nawiasach kwadratowych znajdują się wszelkie uzupełnienia pochodzące od wydawcy. W tekście umieszczone są numery stron oryginalnej paginacji dokumentu – również w nawiasach kwadratowych.

Stan techniczny wielu dokumentów jest zły: papier jest podarty, atrament rozmazany lub wyblakły, występują dziury. Ubytki zostały zaznaczone w tekście edycji w następujący sposób:

^a[...] ^a ubytek tekstu – brak jednego wyrazu,

^{aa}[...] ^{aa} ubytek tekstu – brak dwóch i więcej wyrazów,

[...] fragment nieczytelny – część wyrazu,

^b[...] ^b fragment nieczytelny – jeden wyraz,

^{bb}[...] ^{bb} fragment nieczytelny – dwa wyrazy i więcej.

Jeśli ubytek dotyczy większego fragmentu tekstu, jego rozmiar zaznaczono w przypisie.

Uwagi i notatki odautorskie znajdujące się na marginesach, dopisane w środku tekstu lub pod nim, w edycji zostały zaznaczone kolejnymi literami (^{c-c}, ^{d-d} itd.) i umieszczone we właściwym miejscu. Przypisy odautorskie umieszczono również w przypisach, poprzedzając je znakiem □.

Blisko połowa publikowanych w tym tomie dokumentów i relacji została spisana w języku żydowskim, kilkanaście dokumentów jest w języku niemieckim i jeden po hebrajsku. W edycji podano wyłącznie tekst przekładu na język polski. Oryginał oraz wszelkie warianty (egzemplarze, odpisy) danego dokumentu są dostępne dla czytelników w formie elektronicznej.

W tekstach przekładów nazwy miejscowości podane są w języku polskim. Pomocne w ustalaniu nazw miejscowości były wydawnictwa: *Where Once We Walked. A Guide to the Jewish Communities Destroyed in the Holocaust*, *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej* oraz *Amtliches Gemeinde- und Dorfverzeichnis für das Generalgouvernement*⁷⁸.

Transkrypcja nazwisk żydowskich z alfabetu hebrajskiego na łaćniński sprawia wiele trudności, gdyż sami posiadacze często zapisywali nazwisko w różny sposób. Pierwszym krokiem była zawsze próba odnalezienia danego nazwiska w dokumentach urzędowych w języku polskim z tej samej miejscowości, np. w aktach ARG, ŻSS lub AJDC. Jeśli nie udało się zweryfikować pisowni w ten sposób, sprawdzano zapis w zestawieniach Alexandra Beidera, który po przeprowadzeniu szerokiej kwerendy przyporządkował nazwiska miejscowościom i regionom⁷⁹. Musimy jednak przyjąć, że nawet pozytywnie zakończone poszukiwania nie gwarantują, iż uzyskane rozwiązanie jest w pełni zgodne z prawidłową lekcją cytowanego nazwiska. Mniejsze problemy mogą występować w zapisie imion.

W przekładach z języka żydowskiego wszystkie terminy hebrajskie związane z religią i kulturą żydowską podano według pisowni proponowanej przez autorów *Polskiego słownika judaistycznego*⁸⁰, czyli w wymowie sefardyjskiej (współczesnej), która wydaje się bardziej popularna we współczesnej polszczyźnie. W przekładach z języka niemieckiego nazwy urzędów i urzędników podano w przekładzie

⁷⁸ *Where Once We Walked. A Guide to the Jewish Communities Destroyed in the Holocaust*, red. Gary Mokotoff, Sallyann Amdur Sack, Teaneck, NJ 1991; *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej z oznaczeniem terytorialnie im właściwych władz i urzędów oraz urządzeń komunikacyjnych*, oprac. komitet red. pod kierunkiem Tadeusza Bystrzyckiego, Przemyśl–Warszawa 1931–1937; *Amtliches Gemeinde- und Dorfverzeichnis für das Generalgouvernement...*

⁷⁹ Alexander Beider, *A Dictionary of Jewish Surnames from the Kingdom of Poland*, Teaneck, NJ, 1996; *idem*, *A Dictionary of Jewish Surnames from Galicia*, Teaneck, NJ 2004.

⁸⁰ *Polski słownik judaistyczny. Dzieje, kultura, religia, ludzie*, red. Zofia Borzymińska, Rafał Żebrowski, Warszawa 2003.

polskim, przytaczając w przypisie brzmienie oryginalne. Bez zaznaczenia zawsze tłumaczono wyraz „Kreis” jako „powiat”.

Wszelkie podkreślenia i pogrubienia w tekście pochodzą od autorów. Uspółcześniono ortografię i interpunkcję. Jedyne w wypadku dwóch krótkich listów w języku polskim zachowano ortografię oryginału⁸¹. Konsekwentnie wielką literą pisane są nazwy narodowości. Podział na akapity został wprowadzony przez wydawcę.

Wyjaśnienia terminów często powtarzających się w tekście umieszczono w słowniku na końcu tomu. Tom uzupełniono o indeksy: osób i miejscowości, oraz o bibliografię publikacji wykorzystanych przy opracowywaniu dokumentów.

* *
*

Na zakończenie chcę wymienić osoby, które udzieliły mi wszechstronnej pomocy w czasie opracowywania niniejszego tomu edycji Archiwum Ringelbluma i wyrazić im moją ogromną wdzięczność. Przede wszystkim dziękuję redaktorom serii wydawniczej *Archiwum Ringelbluma. Konspiracyjne Archiwum Getta Warszawy*: prof. dr. hab. Tadeuszowi Epszteinowi za całościową opiekę merytoryczną w trakcie pracy nad tomem oraz pani dr Eleonorze Bergman za wnikliwe przeczytanie tekstu. Serdecznie dziękuję Marcie Janczewskiej za dokonanie wyboru tekstów do tej publikacji.

Ogromną pracę wykonali liczni tłumacze. Składam serdeczne podziękowania Sarze Arm za przetłumaczenie większości publikowanych w tym tomie tekstów w języku żydowskim na język polski oraz za cierpliwe odczytywanie wielu dokumentów rękopiśmiennych i zniszczonych. Agnieszce Żółkiewskiej i panu Markowi Tuszewickiemu serdecznie dziękuję za szybkie przełożenie pozostałych tekstów żydowskich. Konsultacji tłumaczom udzielił pan Yitshok Niborski z Institut national des langues et civilisations orientales oraz Biblioteki Medema w Paryżu. Panu Piotrowi Kendziorkowi wielkie dzięki za przekłady z języka niemieckiego, Michałowi Koktyszowi zaś za przekład dokumentu hebrajskiego. Wielkiej pomocy w identyfikacji i przekładzie cytatów z Biblii i Talmudu oraz w przybliżeniu pojęć religijnych judaizmu udzielił pan Yale Reisner. Pani Alinie Skibińskiej z United States Holocaust Memorial Museum dziękuję za udostępnienie materiałów dotyczących Kozienic i Góry Kalwarii.

Serdeczne podziękowania składam całemu zespołowi Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego: Agnieszce Reszce, Monice Taras, Michałowi Czajce, Agnieszce Jarzębowskiej i Magdalenie Siek, za liczne uwagi, doraźną pomoc i nieustanne wsparcie przez cały czas prac nad publikacją.

Aleksandra Bańkowska

⁸¹ Dok. 116 i 173.